

Елеонора Ященко
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри освітології і педагогіки
Західноукраїнського національного університету

Максим Грейцар
здобувач 1 курсу магістратури
кафедри психології і соціальної роботи
Західноукраїнський національний університет

СУТНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА І ПРОФЕСІЙНА КУЛЬТУРА ОСОБИСТОСТІ

Сучасний соціально-економічний розвиток України, її соціально орієнтованої ринкової економіки передбачає, передусім, покращення якості життя населення, зменшення безробіття, підвищення його платоспроможності тощо. Стрімка інформатизація соціуму, сучасні кризові явища у різних площинах економічної та соціальної сфер деструктуризують комфортний рівень сприйняття та зменшують показники якості життя населення, створюють виклики у вигляді ризиків і загроз.

Аналізуючи психолого-педагогічні дослідження окресленої сфери діяльності, вчені розглядають професійну компетентність соціального працівника через призму вияву психологічних особливостей особистості (які необхідні для засвоєння спеціальних знань, умінь і навиків), а також у контексті певних оновлених вимог до сучасної соціальної роботи загалом.

Аналіз проблематики професійної компетентності соціального працівника є науковим полем досліджень багатьох науковців, а саме: Л. Анциферової, Ю. Варданян, П. Вейл, І. Клімкович, Н. Кузьміної, О. Маркової, Ф. Мерн, Л. Мітіної, В. Огарева та ін..

Поняття професійної компетентності містить як життєвий досвід (міжособистісного спілкування), так і загальну ерудицію, здатність до творчості. Найвагомим є досвід комунікативної взаємодії, оскільки він відображає знання, норми і цінності конкретного середовища і, водночас, базується на індивідуальних особливостях і досвіді

особистого життя. Ці якості проявляються лише у спілкуванні. Водночас соціальний працівник (чи соціальний педагог) має враховувати той факт, що професійна компетентність може удосконалюватись в площині саморозвитку, самовдосконалення, на основі власних дій, а діагностуватися компетентність повинна завдяки самоаналізу та самооцінці.

Слід зазначити, що професійна компетентність соціального працівника залежить, передусім, від особистості фахівця. Внутрішня налаштованість йти назустріч людям, любов і доброта до них, розуміння і здатність проникнути у світ переживань клієнта (залишаючись при цьому щирим у судженнях і діях, у настрої і спілкуванні), є основою розвитку професійної компетентності соціального працівника. На нашу думку, в основі професійної компетентності лежить низка загальнолюдських цінностей, носій котрих сповідує гуманізм, добро, здатність до співпереживання. Це підтверджує нашу думку про комплексний характер професійної компетентності, яка містить як особистісні характеристики, так і професійні якості.

Основною внутрішньою умовою ефективної діяльності є взаємовідносини між соціальним працівником (з проявом його професійних та особистісних характеристик) і клієнтом (який має свої індивідуально-особистісні якості). При цьому паритетний варіант взаємовідносин може бути при наявності рівноправних суб'єкт-суб'єктних відносин партнерів, що є тим оптимальним психологічним фоном, який створює умови для процесу саморозвитку та самовдосконалення.

Показником розвитку професійної культури у сфері соціальної роботи є результативність праці (вчасність, доцільність, інформативність). Це складна інтегративна якість особистості, яка опосередковує професійно-педагогічну діяльність, спрямовану на налагодження, підтримку і розвиток ефективної комунікації з клієнтом чи іншими учасниками соціального процесу.

Соціальний працівник характеризується не лише як особа із сукупністю спеціальних знань, умінь, навичок, цінностей і відношення до професійної діяльності (які формуються в процесі

професійної соціологізації), але і як професіонал (який володіє специфічним видом службової діяльності, який спрямований на підтримання порядку в соціумі та захист прав людини).

Професійні характеристики соціального працівника містять: високий рівень готовності до роботи, прагнення до подальшого самовдосконалення, зосередженість на справі, вимоги до себе і до колег, критичне і непримириме відношення до всього, що заважає роботі, добровільне самообмеження в способі життя, звуження кола спілкування [1, с. 21].

Носієм професіоналізму соціального працівника в суспільстві є фахівець соціальної роботи як виконавець певної соціальної ролі. Вимоги до виконання професійної ролі є деонтологічними імперативами, відповідність яким є основою професійного успіху.

З психологічної точки зору основними умовами становлення професіонала В. Бочарова виокремлює такі, як “адекватна самооцінка і готовність до диференційованої оцінки свого рівня професіоналізму”, “уявлення людини про професію, критерії оцінки самої професії, професіоналізму в ній, а також критерії оцінки професіонала в себе” [2, с.54]. До критеріїв професіоналізму автор відносить прагнення розвивати себе як професіонала; внутрішній локус професійного контролю, тобто пошук причин успіху/неуспіху в самому собі і в середині професії, усвідомлення в повному обсязі рис та ознак професіонала, розвиток професійної свідомості, цілісне бачення себе як професіонала; розвиток себе засобами професії, самокомпенсація тих якостей, яких не вистачає [2, с. 40-41].

Складовою професійної культури є етична культура, в якій проявляються моральні вимоги до особистості спеціаліста. Професійно-етична культура соціального працівника відображає єдність процесу створення професійно-етичних цінностей і процесу засвоєння цих цінностей (виконує аксіологічну функцію). Професійно-етична культура соціального працівника – це система професійно-етичних якостей, які є регулятором соціально-педагогічних відносин (виконує регулятивну функцію). Водночас професійно-етична культура виконує нормативну та виховну функції [3].

Отже, професійна компетентність соціального працівника є інтегральною системою професійно-значимих (когнітивних), мотиваційних й особистісних компонентів, яка визначає рівень підготовленості до роботи у соціальній сфері й взаємопов'язана із професійною культурою, що визначає його поведінку в різних життєвих ситуаціях та професійній діяльності.

Перелік використаних джерел

1. Веретенко О. О. Становлення професії соціального педагога в Україні. *Практична психологія та соціальна робота*. 2015. №4. С. 21-22.
2. Вступ до соціальної роботи: навч. посіб.: Академвидав, 2005. 288 с.
3. Капська А. Й. *Ступенева система професійної підготовки фахівців соціально-педагогічної сфери*. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2004. №1(23). С. 19–29.